

De middeleeuwen: 500-1800

*Filmpjes bekijken op schoolTV beeldbank!

Wat leer je in dit thema?

- *Het leven van de gewone mens*
- *Het leven in het kasteel*
- *Ridders*
- *Heksen*
- *Kloosters*
- *Steden*

Wat doen we in dit thema?

- *Informatie creatief noteren in het Wetenschapsschrift*
- *Een Middeleeuws dorp bouwen*
- *Bezoek van de ridders van Pendragon*
- *De Lindenlaniënslag*
- *Een initiaal met bijhorend verhaal maken*

Op straat in de middeleeuwen

- 1) Wat deden de mensen op straat?
  - spullen verkopen → voedsel, dieren, gebruiksvoorwerpen
  - werken
  - dingen vervoeren
- 2) Welke indruk heb je als je de straat zo ziet?
smerig, rommelig → dode dieren, afval, uitwerpselen, ratten
- 3) Waarom gingen de mensen 's avonds niet naar buiten? → Donkere tijden!
  - donker, geen straatlantaarns
  - bijgeloof → hekserij, monsters, duivels in het donker

Leven in een kasteel

- 1) Waarom werden er kastelen gebouwd?
Ter bescherming, verdediging, voor veiligheid.
→ burcht: slotgracht, ophaalbrug, wachters
- 2) Hoe werd het kasteel opgewarmd?
  - open haard
  - kleine, smalle ramen om de warmte binnen te houden
  - dierenhuiden voor de ramen ('gordijnen')
- 3) Hoe komt het dat het er zo koud was?
  - nadeel van kleine ramen: geen zonlicht
  - geen glas in de ramen

- 4) Wat deden de kinderen, vrouwen en ridders in het kasteel?
- kinderen: spelen
  - vrouwen: huishouden, handwerk
  - mannen: praten, feesten, vechten

Ridders

- 1) Wat zijn ridders?

Middeleeuwse soldaten → boden zichzelf aan in ruil voor geld (huurling)
→ meer geld → land kopen → boer zijn → boeren inhuren → kasteel bouwen

- 2) Hoe verdienen ze geld?

- ridderdiensten (huurling)
- helft van de boerenopbrengst op hun land (pacht) en van de dieren (kweken)
- toernooi

- 3) Wat deden ze met hun geld?

- grond kopen
- ridderkledij voorzien (30 kg) en wapens
- kasteel bouwen (burcht)

- 4) Wat deden de boeren voor de ridders en omgekeerd?

oogst ← → bescherming
graan, kolen, wortelen, selder
venkel, pastinaak

Veilig wonen in de middeleeuwen

- 1) Hoe beschermden stadsbewoners zichzelf tegen indringers?

- stadsmuren
- extra deuren, poorten, hekken die 's nachts gesloten werden
- wachters
- slotgracht

- 2) Waarom zaten er gaten in de muren?

- schietgaten: pijl, boog, katapult
- moordgaten: hete olie, pek, stenen naar beneden gooien

Kloosters in de middeleeuwen

- 1) Waarom werden ze gebouwd?

Benedictus vond dat de mens egoïstisch was, hij ergerde zich.
De mens moest op zoek gaan naar rust → God.
Die rust vonden ze in kerken en kloosters.

- 2) Wat deden de monniken?
  - zieken en armen verzorgen
  - lezen
  - teksten overschrijven
  - op het land werken
  - onderwijzen, les geven

- 3) Waarom werden boeken overgeschreven?

In die tijd konden boeken niet gedrukt worden.

- 4) Wat is het scriptorium?
De schrijfkamer, schrijfruimte van de monniken.

- 5) Wat is monnikenwerk?
Een boek schrijven duurde wel 2 jaar. Als iets lang duurt en veel geduld vraagt noemen we dat monnikenwerk. Studeren voor je WO-toets kan ook monnikenwerk zijn ;-)

De eerste steden

- 1) Wanneer kwamen er steeds meer steden bij?
In het jaar 1000 → ontstaan van de handel → grotere oogsten, nieuwe producten uit andere streken.
- 2) Hoe kwam dat?
Kooplieden gaan bij elkaar in de buurt wonen om handiger te kunnen onderhandelen, ruilen.
- 3) Waar ontstonden steden?
  - dicht bij een bos → beschutting
  - dicht bij een kasteel → veiligheid
  - dicht bij een rivier/bron → vruchtbare grond en vervoer
  - dicht bij een klooster/kerk → geloof
  - dicht bij een kruispunt → wegen, handel

Stadsrechten

- 1) Wie wilde er regels en wetten en waarom?
De landheer, kooplieden, graven
→ jaarmarkten moesten vlot verlopen, geen chaos, duidelijke afspraken over wie, wat, waar, betalingen, ...
- 2) Wat moesten de kooplieden doen om rechten te verkrijgen?
Belastingen betalen aan de landheer.
- 3) Wat is een zegel?

Een stempel in was → werd gebruikt om een brief af te sluiten, te 'verzegelen'.
De stempel was vaak een wapenschild of eigen symbool.
- 4) Wat is perkament?
Dun papierachtig materiaal dat gemaakt is van dierenhuiden → haar verwijderen, opspannen (open rekken) en laten drogen.

Houten huizen

- 1) Wat is het nadeel van houten huizen?
hout, riet en stro → brandgevaar
- 2) Waarom bouwden de mensen in de stad hun huizen zo dicht bij elkaar?
smalle straten met hoge huizen → zo paste alles binnen de stadsmuren, de plaats was beperkt. Gevolg: bij een kleine brand stond al gauw een hele stad in brand.

Heksenvervolgingen

- 1) Waarom geloofde de middeleeuwer in heksen en duivels?
Mensen die er vreemd uit zagen werden gekoppeld aan 'rare' dingen die gebeurden (ongelukken, rampen, ziekten) → zoeken naar een schuldige → werk van de duivel en zijn helpers: heksen.
- 2) Wat deed men meestal met heksen?
  - wegen: wie weinig weegt kan vliegen en is dus een heks ;-)
  - van een berg gooien: 'vliegen'.
  - Gelukt? Dan hadden we gelijk! De heksenjacht is geopend!
  - Neergestort en dood? Oh, wat jammer, het was toch geen heks.
  - verbranding, de brandstapel op.

Weetjes

Karel de Grote (742-814 na Chr.) → 8e-9e eeuw

Karel de Grote werd de bekendste koning. Hij zorgde voor heel wat belangrijke dingen:

- onderwijs: Karel liet geestelijken overal in steden en dorpen scholen oprichten. ! Enkel de jongens mocht naar school!

- wetenschap: hij liet geleerden Griekse en Romeinse handschriften bestuderen want hij wilde daarvan leren. Ook liet hij het schrift verbeteren. Karel liet het kleine letterschrift invoeren.

- groei van het rijk: Karel voerde veel oorlogen om zijn land te vergroten en om het geloof verder te verspreiden.

De samenleving bestond uit 3 lagen, zie het als de soort piramide die we bij de Egyptenaren ook zien.

Elke laag had zijn eigen taak.

De adel □ rijken → grond kopen → verpachten (verhuren in ruil voor geld)

De geestelijkheid □ priesters, zusters → lesgeven, zieken verzorgen

De boeren □ arm → land bewerken

Toen men nog met vogelveren schreef was het gebruikelijk dat schrijvers hun 'pen' op een bladzijde uitprobeerden (probatio pennaе **pen proberen**). In 1932 ontdekte een Engelse geleerde in een bibliotheek in Oxford een wel heel bijzondere *probatio pennaе* op een los stuk perkament in een Latijns handschrift. Het ging om een deel van een liefdesgedicht. Dit is het beroemdste 'Oudnederlandse' zinnetje :

*Hebban olla vogala nestas hagunnan hinase hic
enda thu uat unbidan uue nu. (ca. 1100) → 12e eeuw*

Zijn alle vogels al aan hun nesten begonnen behalve jij en ik?
Waar wachten we op?

1455: Gutenbergbijbel (15e eeuw)

Waar het monnikenwerk effectief monnikenwerk bleek (snap je?) werd er gezocht naar een meer productieve manier om boeken te kopiëren.

* Blokdruk: Houten blokken → uitgesneden letters

Heel blok 'geprint' → stempel → miniatuur

*Letterdruk: Afzonderlijke houten of metalen letters

Letters 'zetten' in een zetblok

We hebben allemaal een voor- en achternaam. Dat 'tweenamensysteem' is ontstaan in de Middeleeuwen. De namen zijn gebaseerd op verschillende dingen:

Afstammingsnamen: de naam vader: Pietersen (zoon van Pieter), Janssen (zoon van Jan), Willemsen (zoon van Willem). De naam van verwanten: de Neef, Ooms.

Geografische namen: plaats of streek van herkomst: Tilburg, van Brussel, van Damme.

Beroepsnamen: Smid, Bakker, Mulder, Visser, Kuiper, de Boer.

Eigenschapsnamen: De Lange, De Groot, de Kleine, de Vos, de Leeuw, de Hond, Kat.

Mijn achternaam is _____. Ik denk dat die naam gebaseerd is op _____